

Izvorni znanstveni članak
329(48):3:28

Žene u politici: je li intervencija potrebna?

SMILJANA LEINERT NOVOSEL*

Sažetak

U radu se razmatraju čimbenici koji određuju stupanj sudjelovanja žena u parlamentarnom odlučivanju. Taj stupanj ovisi na jednoj strani o samoorganiziranju žena, kao što je to slučaj u SAD, a na drugoj o intervenciji političkih struktura (države, kao što je to u socijalističkim zemljama, ili političkih stranaka, kao što je to u zapadnim demokracijama). Tamo gdje nema ni jednog ni drugog, sudjelovanje žena drastično opada (slučaj zemalja u tranziciji).

Jedan od znakovitih pokazatelja razvijenosti neke zemlje, osim zdravlja stanovništva, njegova obrazovanja, rezultata na području planiranja obitelji, kvalitete prehrane i slično, svakako je i položaj žene u društvu, s naglaskom na položaj u procesima političkog odlučivanja.

Da nije riječ o osobnoj procjeni, govore i redovita godišnja UNICEF-ova izvješća, koja ilustriraju stanje ne samo u industrijski razvijenom dijelu svijeta nego i u najslabije razvijenim i najsiriomašnjim zemljama. Svaki pokazatelj koji registrira rast ili pad sudjelovanja žena u ekonomskoj ili političkoj sferi, vrijedan je znak općih društvenih zbivanja u nekoj sredini.

Razlike u okolnostima u kojima žive i djeluju žene u zemljama spomenutih skupina, još su nam otprije poznate.

U zemljama u razvoju život žena još je uvijek ozbiljna tema. Diskriminacija se ne smanjuje, već poprima grublje oblike, koji kulminiraju u tjelesnom sakaćenju, manje vrijednoj prehrani i nedovoljnoj brizi za zdravlje ženske populacije. Jasno je da se u ovim sredinama još dugo neće moći govoriti ni o poboljšanju uvjeta za preživljavanje, a kamoli o ulozi žene u javnom i političkom životu.

U etabliranim industrijskim društvima položaj žene bilježi stalan trend poboljšanja, premda uz određene iznimke i različito tempo. Uz ovaj, u osnovi ipak pozitivan zaključak, spomenimo da su žene još uvijek nedovoljno zastupljene u nizu profesija, naročito visokorangiranih, dok o sudjelovanju na političkim funkcijama možemo puno rjeđe govoriti. U ekonomskoj sferi žene su potplaćene u odnosu prema muškarcima, rijetko prisutne u timovima koji upravljaju i odlučuju o sudbini poduzeća. Privatni je život opterećen nizom obaveza u domaćinstvu, brizi oko djece i doda-

*Smiljana Leinert Novosel, docent Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Statistika.

tnih izvora prihoda. U zemljama u tranziciji slična je situacija: nagomilani ekonomski problemi, praćeni socijalnom krizom, uvelike se negativno reflektiraju na položaj žena, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi.

Sudjelovanje žena u političkom odlučivanju, koje je u svijesti većine ljudi još uvijek tipično muška djelatnost, vrlo je osjetljiv indikator odnosa prema ženama u nekoj sredini, odnosno pozicije koje su za sebe žene u njoj uspjele izboriti. Političke odluke imaju izuzetnu težinu zbog mogućih posljedica, kako na razini pojedine države tako i cijeloga čovječanstva, pa se baš u izboru za tako odgovorne funkcije testira povjerenje u žene kao jednako sposobne i uspješne za taj odgovoran zadatak.

Evo kako izgleda najnoviji popis deset država svijeta s "najženskim" parlamentima, za razliku od onih koji smatraju da ženama uopće nije mjesto u politici.

Tablica 1.
Deset zemalja s "najženskim" parlamentima

Zemlja	Postotak žena u parlamentu - 1993.
Sejšeli	46
Finska	39
Norveška	36
Švedska	34
Danska	33
Nizozemska	29
Island	24
Kuba	23
Austrija	21
Kina	21

Izvor: Inter-Parliamentary Union "Distribution of Seats between men and women in the 171 national parliaments existing as at 30 June 1993", 1993, and "Distribution of seats between men and women in national parliaments: statistical data from 1945 to 30 June 1991", *Reports and documents*, No. 18, 1991.

U popisu zemalja u kojima su žene u najvećem broju prisutne u vrhovima političke vlasti jasno dominiraju visokorazvijene demokratske zemlje sjeverne Europe, uz dvije socijalističke — Kubu i Kinu.

U ovom ćemo tekstu ostaviti po strani iznošenje argumenata o tome zašto uopće insistirati na odgovarajućem broju žena u politici, o čemu uostalom postoje brojna istraživanja u svijetu, kao što ćemo zanemariti razliku u stvarnoj moći djelovanja žena u parlamentima socijalističkog ili višestranačkog demokratskog tipa.

S obzirom na činjenicu da u navedenoj tablici nalazimo zemlje s posve različitim političkim sustavima, postaviti ćemo sljedeće pitanje: znači li to da tip političkog sustava nema nikakve veze s intenzitetom sudjelovanja žena u političkom odlučivanju? Postoji li u ovim različitostima ipak nešto zajedničko?

Poznato je, naime, da u socijalističkim zemljama postoji preporuka, odnosno direktiva da se u procese političkog odlučivanja uključuje što više žena. Dapače, spolna jednakost u svim oblastima društvenog života jedan je od imperativa marksističke ideologije. Stoga nas ne iznenađuje visoki postotak žena u Kubi i Kini, jer je on rezultat "regulirane slobode" prilikom izbora članova parlamenta.

Prisjetimo li se analogne situacije u našoj zemlji posljednjih desetljeća, u doba vladavine socijalizma, možemo konstatirati da variranje broja žena na najvišim razinama političkog odlučivanja može poslužiti kao obrazac za socijalističko "osiguravanje" poželjne spolne strukture: što više intervencija u izborni proces, to više žena u politici. Evo kako to izgleda.

Između 1952. i 1965. godine u Hrvatskoj bilježimo nagli zamah u gospodarskom razvoju zemlje koji je uvjetovao niz novih radnih mjesta za žene, škola i fakulteta za njihovo napredovanje, što je sve rezultiralo naglašenim izlaskom žena iz sfere privatnosti i njihovo uključivanje u političko djelovanje. U tom razdoblju funkcioniranja skupštinskog sustava na načelima političkog predstavnštva, intervencije su bile osobito izražene na najvišim razinama političkog odlučivanja, što je uvjetovalo nagli porast broja žena na toj poziciji. Ovo ilustrira podatak da je u SR Hrvatskoj udio žena u Saboru 1963. godine iznosio čak 24,1% (Benc, 1974.). Ovu smo fazu uvjetno nazvali "oktroiranom" fazom.

Kako je 1965. došlo do zastoja u gospodarskom rastu, a na izborima se povećao broj kandidata, nova faza "kompeticije" oslobodila je tradicionalna shvaćanja o ženi i političkom odlučivanju, te rezultirala izrazitom dominacijom muškaraca na najodgovornijim pozicijama. Osnovni ton ovoj slici daje podatak o naglom padu broja žena u hrvatskom Saboru 1969. godine na samo 7,9% (Benc, 1974.). Kažimo da je to ujedno najniže učešće žena na ovoj razini političkog odlučivanja zabilježeno u bivšem političkom sustavu.

Uvođenje delegatskog sustava 1974. godine probudilo je očekivanja o ponovnom povratku većeg broja žena u procese odlučivanja, što se i realiziralo u razdoblju od 1974. do 1976. godine, uvjetno nazvanom "faza ključa". Postotak je sada varirao između broja 16 i 18, pa je u Saboru Hrvatske 1990. godine bilo 16% žena među sveukupnim brojem zastupnika. (S. Leinert Novosel, 1990.)

Posljednjih godina zamjena socijalističkog sustava novim, višestranačkim demokratskim sustavom, značila je za žene u Hrvatskoj divovski korak unatrag, jer su se 1993. sa 5,4% među članovima parlamenta našle u društvu Argentine, Botsuane, Obale Slonovače, Malezije, Sri Lanke, Sudana i Turkmenistana.

Potpuna sloboda izbora "faza kompeticije", ostavila je žene gotovo izvan područja politike.

Kako su spomenutu promjenu registrirali parlamenti ostalih zemalja u tranziciji? Je li napuštanje marksističke ideologije i ovdje izbacilo na površinu dugo prigušivani patrijarhalni mentalitet ljudi?

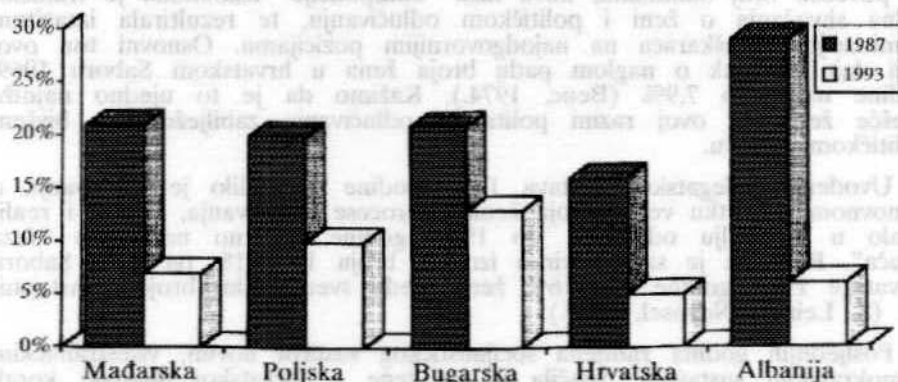
Osim već gotovo klasične primjedbe o patrijarhalnom mentalitetu kao glavnom krivcu "ženske vožnje unazad" u tim razdobljima, možemo spomenuti interesantnu pretpostavku o takozvana tri grijeha tvorca

marksizma u odnosu prema ženama. Prvi je što oni nisu eksplicitno mislili na podjelu poslova u domaćinstvu, već su isticali kako će žene osloboditi već sami ulazak u proizvodnju izvan kuće. Drugi grijeh je sprečavanje bilo kakve organizacije feminističkog tipa, kako u predrevolucionarnom razdoblju tako i nakon njega. U socijalističkim državama sva se energija iscrpljivala isključivo na klasnu borbu, dok je tradicija autohtonog ženskog organiziranja izostala. Ženske organizacije bile su pod patronatom marksističko-lenjinističkih vođa, djelujući samo kao "prijenosnici", sve u cilju mobilizacije žena u poželjne oblike ženske participacije. čak i tada je opstanak tih organizacija bio ugrožen: sovjetski "ženodjel" bio je zatvoren 1930. kao žrtva sve veće Staljinove paranoje, a kineska nacionalna federacija žena ukinuta je 1966. tijekom kulturne revolucije. (Randall, 1987.)

Treći razlog leži u činjenici da se favoriziranjem određenih industrijskih grana (teške industrije) i znanosti uzdizao status tradicionalno muških profesija, a umanjivao status tipično ženskih područja zapošljavanja, te indirektno žena. (White, 1980.)

Kako su spomenuti momenti djelovali na uspostavljanje povjerenja prema ženama kao aktivnim sudionicima politike u spomenutim zemljama?

Grafikon 1. *Promjene u sudjelovanju žena u parlamentima zemalja u tranziciji*

Izvor: Inter-Parliamentary Union, ibid.

Mađarska, Poljska i Bugarska zaista su se, prema podacima za 1993. godinu, našle u društvu zemalja koje bilježe znatno smanjenje broja žena u svojim parlamentima u usporedbi sa 1987. godinom. Sa 21% žena, spomenute godine, Mađarska je sada "pala" na 7%, Poljska sa 20 na 10%, Bugarska sa 21 na 13%. (Inter-Parliamentary Union, ibid.)

Zanimljivo je spomenuti nama geografski blizu zemlju, Albaniju, koja je promjene u političkom sustavu "okrunila" izrazitim padom broja žena u parlamentu — sa 29% u 1987. godini na 6% u 1993. godini. (Inter-Par-

liamentary Union, ibid.) To je istodobno najveći postotak pada od svih zemalja svijeta!

Ovi podaci ponovno potvrđuju tezu da spontanitet prilikom izbora redovito dovodi do pojave niske zastupljenosti žena u političkom odlučivanju, prema obrascu kakav smo zamijetili u slučaju Hrvatske.

Postotak žena u hrvatskom parlamentu 1993. godine niži je od spomenutog u Mađarskoj, Poljskoj i Bugarskoj jednim dijelom i zato što ratne prilike našu političku scenu čine izuzetno složenom i nesklonom ženama. Međutim, osnovni čimbenik ovakvih prilika potpuno je druge naravi i, kako se može zaključiti, zajednički svim zemljama u tranziciji.

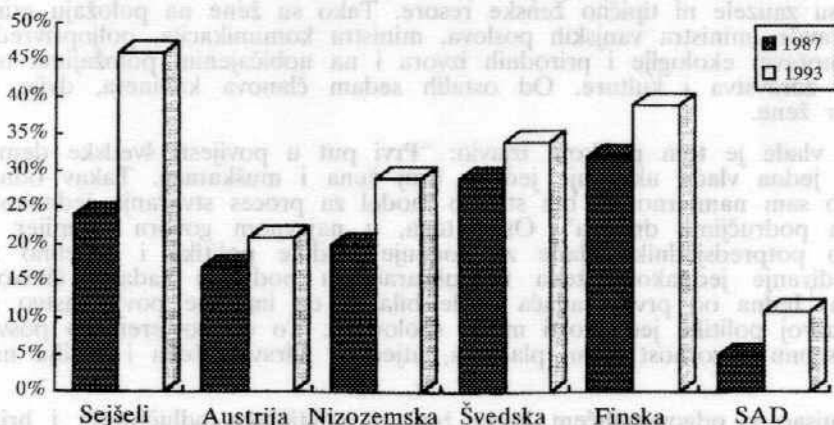
Na temelju iznijetih podataka moguće je ustanoviti da je socijalistički sustav, čija je jedna od temeljnih odrednica bila briga za ravnopravnost žena, svojim mehanizmima samo na ograničeni rok uspijevaos osiguravati željene ciljeve. Čim su takvi mehanizmi izostali, pokazalo se da "preodgajanje" ljudi nije istinski zaživjelo, već se svelo na društveno propisani ritual.

Kako je novi politički sustav donio i novi sustav vrijednosti, briga za žene ponovno se povukla u sferu privatnosti.

Znači li to da žene ne mogu uspjeti na političkim funkcijama, ukoliko se ne vodi briga o usmjeravanju odluka glasača u tom pravcu?

Je li uspjeh žena u skandinavskim parlamentima posve spontan ili je i ovdje rezultat svijesti nekih društvenih grupa o potrebi nastojanja za sudjelovanje žena u političkom odlučivanju.

Grafikon 2. *Zemlje zapadnih demokracija koje bilježe izrazit porast sudjelovanja žena u parlamentima*

Izvor: Inter-Parliamentary Union, ibid.

Moramo podsjetiti da se zemlje sjeverne Europe, kojih je na ovom grafikonu najviše, već više desetljeća intenzivno bave ulogom žene u društvu, boreći se za njihov što viši status u području javnog djelovanja. To se odražava ne samo u povećanom broju zaposlenih školovanih žena već i u brizi da se najsposobnije dovedu na upravljačke položaje. Tako Eva Hjul, jedna od organizatorke švedskog istraživanja "Svaki drugi šef bit će žena", kaže: "Ne želimo da se žene bore na muški način. To će pokazati drukčije ponašanje žena na vodećim položajima". (Hjul, 1988.) Anna Olander, šef spomenutog projekta, kaže: "Proučavajući povijest, sadašnju situaciju i perspektivu u budućnosti, te imajući na umu ulogu spolova, strukturu vlasti, te 'ženski' i 'muški' način upravljanja, tj. vladanja, želimo pokazati da će izjednačenje na najvišim razinama tržišta rada imati pozitivne posljedice ne samo za žene nego i za društvo, jer će ono značiti posve novi način mišljenja". (Olander, 1988.)

Ove ilustracije pokazuju da je riječ o nesumnjivo visokorazvijenoj svijesti u tim zemljama, koja se očituje i u formulacijama ciljeva ovakvih istraživačkih projekata.

Slično je i na području politike. Visoki postoci koji premašuju čak 30% članova parlamenta, mogu zadovoljiti i najoštrije kritičare nejednakog tretmana žena u društvu. Naime, u brojnim teorijskim raspravama taj je postotak nazvan takozvanom kritičkom masom, odnosno mogućom točkom akceleracije utjecaja manjine na grupu ili organizaciju. (Dahlerup, 1988.) U istom duhu švedske političarke izjavljuju: "Ne očekujte od nas da učinimo nešto posebno, tako dugo dok nas je samo nekoliko žena u politici. Potrebno je postići kritičnu masu da bi se došlo do temeljnih promjena u politici". (Dahlerup, op. cit.) Kao što vidimo iz prezentiranih podataka i grafikona, željeni su postoci osjetno premašeni.

Posebno je zanimljiv najnoviji sastav vlade koju je prihvatio švedski parlament početkom listopada 1994. godine. Od četrnaest članova kabineta, devet ministarskih položaja pripalo je ženama, a tek pet muškarcima. Žene čak nisu zauzele ni tipično ženske resore. Tako su žene na položaju ministra pravde, ministra vanjskih poslova, ministra komunikacija, poljoprivrede, javne uprave, ekologije i prirodnih izvora i na uobičajenim položajima ministara zdravstva i kulture. Od ostalih sedam članova kabineta, dvije su također žene.

Šef vlade je tom prilikom izjavio: "Prvi put u povijesti švedske demokracije jedna vlada uključuje jednak broj žena i muškaraca. Takav odnos odredio sam namjerno da bih stvorio model za proces stvaranja jednakosti u svim područjima društva". Osim toga, u najavnom govoru premijer je zadužio potpredsjednika vlade za vođenje vladine politike i posebno za unapređivanje jednakosti žena i muškaraca u području rada i čitavom društvu. Jedna od prvih zadaća vlade bila je da imenuje povjerenstvo za dalji razvoj politike jednakosti među spolovima. To će povjerenstvo posvetiti posebnu pozornost radu, plaćama, utjecaju, zdravlju žena i nasilju nad njima.

Zamisao o odgovarajućem broju žena u političkom odlučivanju i briga za nj uz mnoštvo istraživanja o razlozima insistiranja na sudjelovanju žena u politici, nije za zemlje sjeverne Europe nikakva novost. Još 1972. godine švedski liberali, socijaldemokrati i komunisti simultano su prihvatili kvotni sustav da bi povećali šanse žena u zauzimanju partijskih pozicija. Tako

djeluju i Norveška liberalna i socijalistička partija, te Nizozemska laburistička partija, koje insistiraju na 25% prisutnosti žena na svim razinama odlučivanja.

Iako ove zemlje nisu usamljene u primjeni spomenutog kvotnog sustava za žene, kod njih dolazi do maksimalne realizacije toga zahtjeva, pa čak i prekoračenja, dok se u drugim zemljama zacrtani postoci teško ostvaruju. Spomenimo za ilustraciju samo slučaj jedne zemlje s druge strane svijeta i bitno zaostaliju od spomenutih skandinavskih zemalja. Riječ je o Indiji, u kojoj se Kongresna partija već dugo pridržava kvote od 15% za ženske kandidate na državnim izborima, ali je rijetko kada može realizirati. (Randall, 1987.)

Osim opisanog kvotnog sustava, postoje još neka rješenja koja se koriste u zapadnim demokratskim zemljama, s ciljem dovođenja žena na odgovornije političke položaje. To su: uključivanje većeg broja žena tamo gdje je konkurencija manja (nažalost, to je obično na nižim razinama političkog sustava), proporcionalna zastupljenost i lijeve partijske orijentacije, kod kojih se najčešće povećavaju šanse žena za političkim djelovanjem.

Postoje i prijedlozi koji sugeriraju pojačano djelovanje funkcionara i aktivista unutar partije radi uključivanja većeg broja žena. U Francuskoj, Skandinaviji, Indiji, Velikoj Britaniji i na Taiwanu postoje unutar partija određeni odbori koji se bore da prisutnost jednog spola na političkim funkcijama ne premašuje 60 posto. (Darcy, Welch i Clark, 1987.) O takvim ćemo organizacijama nešto više reći u nastavku.

Sva iskustva žena u borbi za sudjelovanje u političkom odlučivanju pokazala su da je potrebno uspostaviti posebne organizacije koje bi se bavile takvim nastojanjima. Tako je na Zapadu, točnije u SAD, godine 1971. osnovan "National Women's Political Caucus", radi ostvarenja potpune reprezentativnosti žena u vladi. Organizacija je šarolika po spolnom sastavu, obrazovanju, rasi, političkim uvjerenjima (premao je demokrate), godinama, klasnoj pripadnosti, itd. U svakoj saveznoj državi organizirani su posebni savjeti ("Policy Councils") sa po 25 žena, koje se brinu za konkretne probleme kandidatkinja na izborima. (Abzug i Edgar, 1972.) Međutim, to nije jedina organizacija u SAD s takvim ciljevima. Nedavno je Gail Shaffer osnovala "New York Statewide Association of Women Officeholders", jedanaestu takvu organizaciju u raznim državama SAD. Evo kako one obrazlažu motive osnivanja: "Ova organizacija je potrebna ženama, jer su ženski političari 'rastrkani'. Ona im stvara šansu da se sretnu i upoznaju žene istih pozicija po cijeloj državi. One ne žele biti izolirane, one žele makar telefonski porazgovarati sa svojim kolegicama i razmijeniti stečena iskustva. To im ulijeva novu sigurnost i samopouzdanje". (Seely i Greco, 1986.) I političke partije nastoje osigurati veći broj žena kandidatkinja iz svojih redova. Tako republikanci imaju GOPAL (GOP Women's Political Action League), dok demokrati djeluju kroz "Eleanor Roosevelt Fund". Temeljni cilj tih organizacija sastoji se u prikupljanju financijske pomoći ženama kandidatkinjama, što je važno, ali i nedovoljno za postizanje cilja. Komplement ovim partijskim organizacijama su i PACs (Political Action Committees), koji ponovno primarno brinu o financijskoj podršci ženama kandidatkinjama, a često su izloženi prenaplašenim utjecajima feministkinja kroz "National Organization of Women" (NOW). Ukratko, samo postojanje ovakvih organizacija pozitivno je stoga

što pokušavaju pomoći ženama koje žele djelovati u političkom odlučivanju, te im podižu samopouzdanje, entuzijazam, ulijevaju optimizam u pogledu ishoda.

Konkretni rezultat ovih akcija je porast broja žena u američkom parlamentu na 11% prema 5% iz 1987. godine. (Interparliamentary Union, ibid.)

Prilikom nedavne posjete Zagrebu, američka ambasadorica u Beču, dr. Swanee Hunt, izjavila je da planiranje i osiguravanje određenog postotka žena na najvišim razinama političkog sustava nije ništa loše, štoviše, važno je postizanje cilja: obogaćivanje političke scene novim iskustvima i novim oblicima komuniciranja, koje mogu unijeti samo žene.

Za razliku od slično koncipiranih organizacija u Velikoj Britaniji i Francuskoj, u skandinavskim su zemljama već od 1970-ih godina uvedena tijela koja su značila prvu institucionalizaciju "politike jednakosti": Equal Status Councils i Equality Ombudsmen. Njihov je rad u potpunosti usmjeren iznalaženju metoda koje bi osigurale primjerenu prisutnost žena u organima vlasti. U kontrastu s američkim partijama, čije se djelovanje manje može odraziti na porast broja žena kandidatkinja, ove organizacije u Skandinaviji postižu puno zapaženije rezultate. (Sainsbury, 1985.) Rezultat je očit kroz postotak žena u parlamentima 1993. godine.

Ostavimo li po strani činjenicu o stvarnim mogućnostima sudjelovanja žena u političkom odlučivanju u zapadnim, demokratskim društvima, i tek formalno sudjelovanje u parlamentima socijalističkih zemalja i usmjerimo li pažnju samo na njihovu brojčanu prisutnost, zaključujemo da tip političkog sustava sam po sebi ne djeluje na porast ili pad toga broja. Glavni su čimbenici porasta broja žena u parlamentima u oba tipa sustava interventne naravi, a susrećemo ih pod različitim nazivima i u različitoj režiji: države u socijalističkim zemljama i političkih stranaka, društvenih grupa i organizacija u zapadnim demokracijama.

Zemlje u tranziciji čine posebnu skupinu zemalja kod kojih izostaje bilo kakav pokušaj intervencije u korist sudjelovanja žena u političkom odlučivanju, jer utjecaj socijalističke države nestaje, a prije spomenuti čimbenici nisu u dovoljnoj mjeri razvili svijest o potrebi samoorganiziranja žena ili interventnog djelovanja s istim ciljem. Tako upravo u tim zemljama nalazimo izrazito nisku stopu djelovanja žena u političkom odlučivanju kroz parlamentarne mehanizme. Čini se da je potrebno dulje vremensko razdoblje da bi se položaj žene u parlamentarnom životu "normalizirao", odnosno u kojemu bi spomenuti spontani ili interventni čimbenici počeli djelovati.

LITERATURA

- Abzug, B. S. i Edgar, C., "Women and Politics: The Struggle for Representation", *The Massachusetts Review*, 13, 1972.
- Benc, M., *Izborna ponašanje građana*, August Cesarec, Zagreb, 1974.
- Dahlerup, D., "From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics", *Nordic Political Association: Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, Vol. 11, No. 4, 1988.
- Darcy, R., Welch, S. i Clark, J., *Women, Elections, and Representation*, Longman, New York and London, 1987.
- Hjul, E. u članku "Žene žele na vlast", *Vjesnik*, 1988.
- Inter-Parliamentary Union "Distribution of Seats between men and women in the 171 national parliaments existing as at 30 June 1993", 1993, i "Distribution of seats between men and women in national parliaments: statistical data from 1945 to 30 June 1991", *Reports and Documents*, No. 18, 1991.
- Leinert Novosel, S., *Žene — politička manjina*, Radničke novine, Zagreb, 1990.
- Olander, A., *Vjesnik*, listopad 1988.
- Randall, V., Women and Politics, *The University of Chicago Press*, Chicago, 1987.
- Sainsbury, D., *Women's Routes to National Legislatures: A Comparison of Eligibility and Nomination in the United States, Britain and Sweden*, ECPR Workshop on Candidate Selection in Comparative Perspective, Barcelona, 1985.
- Seely, N. i Greco, G., "Other Voices", *Empire State Report*, June, 1986.
- White, C., "Women and Socialist Development: Reflections on the Case of Vietnam", Unpublished papers presented to the UK Political Studies Association Conference, 1980.

LITERATURA

Smiljana Leinert Novosel

*WOMEN IN POLITICS: IS AN INTERVENTION DUE?**Summary*

The paper deals with the factors which determine the scope of the participation of women in parliamentary decision-making. That scope depends, on the one hand, on the self-organization of women (in the USA), and on the other on the intervention of the political agencies (the state, as is the case in socialist countries, or political parties, as is the case in western democracies). Without either, the percentage of women participating in politics is drastically reduced (which happened in the countries in transition).